תצא

א. בקשר מיטן פסוק בפרשתנו[1] „וכי יהי׳ באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ", איז ידוע[2] אז אין דעם הספד וואס דער אריז״ל האט מספיד געווען דעם רמ״ק האט ער גע־טייטשט דעם פסוק:

„וכי[3] יהי׳ באיש חטא משפט מות, פי׳ שיחסר (חטא מלשון חסרון) טעם משפט מות כי לא פעל רע ולמה ימות, ותלית אותו על עץ מחמת עץ הדעת שגזר[4] מיתה, בשביל כך מת".

פון שטחיות הלשון איז משמע[5], אז דער תוכן פון דער דרשה איז ווי דער מאמר חז״ל[6] „ד׳ מתו בעטיו של נחש" — אז כשם ווי די פיר האבן ניט געהאט קיין חטא און זייער מיתה איז געווען נאר בסיבת ה„נחש", צוליבן חטא עץ הדעת (בעצתו[7] של נחש) איז „נגזרה[8] גזירת מיתה על כל תולדותיו של אדה״ר" — עד״ז איז געווען ביים רמ״ק, אז זיין „והומת" איז געווען נאר צוליבן „עץ (הדעת)".

וי״ל, אז ס׳איז ניט נאר וואס דער אריז״ל דרשנ׳ט דעם פסוק אויף דעם ענין „מתו בעטיו של נחש", נאר דער־מיט זאגט ער און מחדש א נייעם גדר.

ב. ובהקדם דעם חילוק צווישן די צוויי ענינים הנ״ל: די גמרא זאגט „מתו בעטיו של נחש", דער אריז״ל (טייטשט און לערנט דעם פסוק) — „ותלית אותו על עץ"; וואס דאס איז א חילוק (ניט נאר אין לשון, נאר) אין תוכן:

„עטיו (עצתו) של נחש" — וואס ער האט געזעצ׳ט חוה צו עסן פונעם עץ הדעת — רעדט זיך וועגן רע, עצה למעשה חטא[9]; „ותלית אותו על עץ" (וואס דער אריז״ל שטעלט זיך אויף עם) רעדט וועגן דער זאך דורך וועלכער אדם איז באגאנגען דעם חטא, אבער דער „עץ" גופא איז ניט אן ענין של חסרון[10], ואדרבה, בפשוטו של מקרא — כפרש״י[11] — איז עס געווען אן עץ תאנה, פון די מינים שנשתבחה בהם

---

1) כא, כב.

2) יערות דבש ח״ב (דרשות בק״ק אה״ו דרשה ב׳ בסופה (בדפוס וואַרשא — קכו, ג)). חיד״א — נחל קדומים פרשתנו עה״פ ובדברים אחדים דרוש כ (קו, סע״ד). ועיין ג״כ של״ה דרוש להספד רט, ב בשם התיקונים (ראה תקו״ז בהשמטות ת״ה (קמא, ב), הובא ביערות דבש שם). ולהעיר ג״כ משל״ה פרשתנו שפד, ב. וראה לקו״ש ח״ז ע׳ 167 ואילך. — ולהעיר אשר בש״ך עה״ת עה״פ פי׳ להיפך, שאין לתלות מיתת הצדיק „על העץ". ע״ש.

3) ל׳ היערות דבש. ובנחל קדומים — בשינוי לשון. וראה לקמן הערה 5.

4) אולי צ״ל: שנגזר.

5) וכן משמע בדברים אחדים שם שמוסיף (על ל׳ היע״ד) „כלומר בעטיו של נחש". וכן בנחל קדומים שם: ותלית אותו על עץ ר״ל בעטיו של נחש. — אבל ע״פ המבואר לקמן בפנים עכצ״ל שכוונתו רק בכללות ולא שזהו אותו הענין ממש. ולהעיר שגם בשל״ה שם לא הובא מחז״ל „בעטיו של נחש".

6) שבת נה, ב. ב״ב יז, א.

7) רש״י שבת וב״ב שם. רבינו גרשום ב״ב שם.

8) ל׳ רש״י ב״ב שם.

9) להעיר מר״ג לב״ב שם.

10) ובפרט ע״פ המבואר (ראה קונטרס עה״ח פ״י — מהרח״ו) „שהי׳ צריך לאכול׳ מעה״ד אחרי (או עם) עה״ח, „ואז . . אדרבא היא מברירת אותם" (החיצונים).

11) בראשית ג, ז. — ועפ״ז נאסר אדה״ר באכילת תאנה — וע״פ פשוטו ש״מ ה״ז איסור עולם!

ארץ ישראל[12]. אויך זיין נאַמען איז „עץ הדעת", אַז עס טוט אויף ענין הדעת[13]. ואפילו דער חטא צו וועלכען ער קען ברייגען — אכילה פון עץ הדעת, איז (ע"פ דרז"ל וכו' איז) עס געווען נאָר (במשך פון די דריי שעה) ביז שבת[14].

ד. ה. דער אריז"ל רעדט וועגן סיבה דסיבה כו' נאָך אַ פריערדיקע און ווייטערדיקע סיבה — ניט וועגן דעם חטא עה"ד וואָס האָט געבראַכט גזירת מיתה בפועל, נאָר וועגן דעם („עץ") וואָס האָט געגעבן די אפשריות אויף ענין המיתה (אויב מען וועט פון אים עסן (וועט ער איז טוב ורע[15]) איז „מות תמות"[16]).

בסגנון אחר (וע"פ לשון המדרש[17]): בשעת הבריאה האָט דער אויבערשטער געטראַכט אַז עס זאָל זיין מיתה בעולם[18] (וואָס דערפאַר איז „מיום הראשון ברא מלאך המות"[19]), נאָר מצד דעם „נורא עלילה על בני אדם"[20] איז אויסגעשטעלט געווארן אזוי, אַז די גזירת מיתה בפועל זאָל קומען דורכן אדם. און דערפאַר האָט דער אויבערשטער געשטעלט אדם'ען פאַר דעם גרויסן נסיון פון עץ הדעת — דורך איינפלאַנצן אין גן עדן „כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל"[21] אויך דעם עץ הדעת וכו' — וואָס דורך דעם אַלעם איז אַרויס די גזירה בפועל.

ג. און דאָס איז דער חילוק צווישן די צוויי ענינים — „מתו בעטיו של נחש" און „ותלית אותו על עץ":

דער ענין פון „מתו בעטיו של נחש" וואָס ווערט געזאָגט אין גמרא — נגלה דתורה — רעדט וועגן דעם ענין המיתה ווי דאָס איז געווארן בפועל ובגלוי (ב„נגלה"):

משא"כ דער ענין פון „ותלית אותו על עץ" — וועלכן דער אריז"ל האָט מגלה געווען, ובשייכות צום רמ"ק, וואָס ענינם איז[22] גילוי תורת הסוד, פנימיות התורה — רעדט ווי דאָס איז בפנימיות, וואָס מצד פנימיות הענין איז עס פאַרבונדן (ניט מיט „עטיו של נחש", נאָר) מיטן „עץ" — דער נסיון פון „עץ הדעת", וואָס דער אויבערשטער האָט צוגעשטעלט אדם'ען מצד רצונו ית' וכוונתו בהבריאה.

ד. בעומק יותר, זיינען די צוויי ענינים („עטיו של נחש" און „ותלית

---

12) עקב ח, ח. ולהעיר אשר כן הוא גם למ"ד חטה הייתה (ברכות מ, סע"א), גפן הי' (שם).

13) ת"א בראשית ב, ט. ברכות מ, סע"א. ועוד. — וראה רמב"ן בראשית (שם — ולכאורה הוא דלא כהרמב"ם מו"נ ח"א פ"ב). ואכ"מ.

14) ש"ך עה"ת קדושים יט, כג ד"ה עוד ונטעתם (מב, ב). וראה לקו"ת ר"פ קדושים. אוה"ת (ויקרא כרך א') קדושים ס"ע קמג. רח"ו (הובא לעיל הערה 10) ועוד. — ובאוה"ת בראשית מו סע"א: דלכאורה תמוה שהרי נאמר סתם ומעה"ד טו"ר לא תאכל ממנו אלא דהפי' כו' כי בשבת כו' עה"ד . . טוב לבד וע"ז לא באה האזהרה כלל. ע"י"ש.

15) ראה הערה שלפנ"ז.

16) בראשית שם, יז.

17) תנחומא וישב ד.

18) כמו שמוכיח בתנחומא שם ממש"נ (חוקת יט, יד) „זאת התורה אדם כי ימות באהל", אף ש„עד שלא בראת עולמך קודם שני אלפים שנה היתה תורה אצלך", ו„אלולי שהתקנת מות לבריות היית כותב בה כך". ועד"ז בזח"ג קנט, א.

19) תנחומא שם.

20) תהלים סו, ה. וראה בארוכה תו"ח תולדות ד"ה ויתן לך פ"י ואילך. ועוד.

21) בראשית שם, ט. וראה גם שם ג, ו.

22) להעיר מהגהות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע לסידור (בהוצאת קה"ת — שיט, סע"ד): ואין הפרש בינו (הרמ"ק) לקבלת האריז"ל אלא כו' בכלל מאתיים מנה כו'. וראה שיחת ש"פ שמיני תשמ"א.

אותו על עץ") פאַרבונדן מיט צוויי סוגי צדיקים:

„מתו בעטיו של נחש" זיינען די וואָס זייַער מיתה נעמט זיך פון דעם חטא: עס איז אַבער פאַראַן אַ סוג פון צדיקים[23], וואָס זיי קען „עטיו של נחש" ניט אַנרירן, און דער ענין המיתה ביי זיי איז שייך, „ותלית אותו", נאָר מצד — „על עץ".

די הסברה אין דעם:

דער אַלטער רבי איז מבאר אין תורה אור[24], אז „מתו בעטיו של נחש" איז ווייל די פיר צדיקים, אע"פ אז זיי זיינען געווען צדיקים גמורים, איז אין זיי נאָך געבליבן „איזה שמץ מזוהמת הנחש[25] שלא יכלו להסירו מכל וכל", און ווי ער איז דאָס מבאר אין עבודת האדם, אז זוהמת הנחש איז דער ענין פון „גסות הרוח שנעשה בטבע האדם . . שרואה את עצמו ומכיר חסרונו או יודע שזה טוב לו" — מען פילט „זיך".

ד. ה. „עטיו של נחש" מיינט, אז דער חטא עה"ד האָט אויפגעטאָן אַ חסרון אין דעם צדיק, וואָס דאָס איז גורם מיתה. אַבער דעם חסרון האָט גורם געווען ניט דער צדיק עצמו ח"ו, נאָר דער נחש וואָס האָט געבראַכט „זוהמא" בעולם[25].

און דאָס איז דער יתרון פון „ותלית אותו על עץ" לגבי „מתו בעטיו של נחש":

דער פגם פון אַ חטא קען אַנרירן נאָר די חיצוניות פון אַ אידן, אַבער די פנימיות פון אַ אידן בלייבט אַלעמאָל גאַנץ, „גם בשעת החטא היתה באמנה אתו"[26], ובפרט מצד פנימיות הנשמה וואָס איז מלכתחילה העכער פון דעם גאַנצן ענין החטא[27].

דערפון איז אויך פאַרשטאַנדיק בנוגע דער „זוהמת הנחש" שע"י חטא עה"ד, אז די „זוהמא" פון נחש האָט נאָר אַנגערירט די חיצוניות פון אידן, אַבער ניט ח"ו די פנימיות פון אַ אידן.

און דערפאַר, בשעת די פנימיות הנשמה פון אַ אידן איז ביי אים מאיר בגילוי, ביז דאָס נעמט דורך זיין חיצוניות, איז ביי אים ניט שייך דער ענין פון „מתו בעטיו של נחש".

און דאָס זאָגט דער אריז"ל: „וכי יהי' באיש חטא משפט מות, פי' שיחסר טעם משפט מות כי לא פעל רע" — שיש לומר אז דערמיט מיינט ער כולל זיין אויך דעם „טעם משפט מות" פון „עטיו — זוהמת הנחש" —

איז „ותלית אותו על עץ", אז דאָס וואָס ביי אים איז פאַראַן דער ענין המיתה, איז עס בלויז מצד דעם וואָס „נורא עלילה על בני אדם", וואָס דער אויבערשטער האָט געמאַכט (ע"י עץ הדעת) דעם ענין המיתה בעולם[28].

---

23) להעיר מחדא"ג מהר"ל ב"ב שם, שהד' שמתו בעטיו של נחש הם למטה מן המנורים בגמ' לפנ"ז שלא שלטה בהם כו'.

24) ס"פ משפטים. תו"ח שם (ד"ה לא תהי' פכ"א). ועד"ז הוא בזהר הרקיע (סט, א ואילך) לסבא דמשפטים (צו, א) — הובא גם באהבת איתן לע"י שבת שם. וראה גם יערות דבש שם דרשה ט בסופה (קמט, סע"ד).

25) ראה שבת קמו, ר"ע:א. וש"נ. זח"א נב, ב. קכו, ב. זח"ב קצג, סע"ב.

26) תניא ספכ"ד.

27) ראה זח"ג סז, א. שם יג, ב.

28) עפ"ז ר"ל שיש חילוק גם בתוכן ענין המיתה: כאשר סיבתו „עטיו של נחש" מובן שהו"ע לגרייתו; משא"כ כאשר המיתה היא רק מצד רצונו של הקב"ה שתהי' מיתה בעולם — מובן, שאצל הצדיק נרגש שכל ענין המיתה הוא רק (כמו שהוא מצד הקב"ה, היינו) העילוי הבא ע"ז, עלי' למעלה מעלה ממדריגתו עצמו, ע"ד עליית צדיקים שבבחי' שור הבר ע"י צדיקים שבבחי' לויתן (לקו"ת ר"פ שמיני). דרושי דלעת"ל עושה קניגי כר' (ראה תו"ח

ועפ״ז וועט זיין פאַרשטאַנדיק די שייכות פון דעם ענין צום רמ״ק וואריז״ל, וואָס ענינם איז, כנ״ל, גילוי פנימיות התורה — ווייל דער גילוי פון „סתים דאורייתא״ איז פאַרבונדן מיטן גילוי פון „סתים דנשמתא״[29] וואָס איז העכער פון „עטיו של נחש״. וכידוע[30], אַז פנימיות התורה איז „עץ חיים״ (אילנא דחיי) וואָס איז העכער פון „אילנא דטוב ורע״ (עץ הדעת).

ה. וויבאַלד אַז זינט דעם זמן האריז״ל איז „מצוה לגלות זאת החכמה״[31], איז אע״פ, אַז „מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו״[32] צו זאָגן אַז ער האָט אַ שייכות צו די מדריגות הנ״ל פון רמ״ק און אריז״ל — פונדעסטוועגן, היות מ׳האָט אונז דערציילט אויך וועגן דעם ענין איז מובן, אַז „אפס קצהו ושמץ מנהו״[32] איז שייך צו יעדער אידן. וע״ד ווי מ׳זאָגט בנוגע צו משה רבינו[33] אַז אע״פ אַז „מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לגשת להשיג אפי׳ חלק אחד מני אלף ממדרגת אהבת רעיא מהימנא מ״מ הרי אפס קצהו ושמץ מנהו כו׳ מאיר לכללות ישראל בכל דור ודור״.

ובנדו״ד, איז אדרבה: דער ענין פון „מתו בעטיו של נחש״ — אַז מ׳האָט ניט קיין אַנדער חטא וחסרון, נאָר דאָס וואָס מ׳האָט ניט געקענט אַראָפנעמען „זוהמת הנחש . . מכל וכל״ — איז שייך אין דער דרגא אין נפש וואו די „זוהמא״ קען אַנרירן. ד. ה. אין חיצוניות האדם וכחות הגלויים שלו, וואָס אַזאַ שלימות ועילוי (אויך) אין די דרגות חיצוניות איז אַנגי־מאָסטן נאָר פאַר יחידי סגולה און דאָס איז ניט שייך לכל אחד ואחד.

משא״כ דער ענין פון „חטא משפט מות . . שיחסר טעם משפט מות״ שמצד סתים דנשמתא (וואו דער „עטיו של נחש״ קען ניט אַנרירן) ופשיטא אין עצם נשמתו — איז דאָס אַזוי ביי יעדן אידן: וואָרום די פנימיות פון יעדער אידן, יהי׳ מי שיהי׳ און אין וואָס פאַר אַ מצב ער זאָל נאָר זיין, איז העכער פון יעדער זוהמא של חטא. ביז אַז עס קען אַרויס בגלוי ממש און ווירקען בפועל ממש און להלכה בפועל.

ווי מען זעט עס, אַז אַ איד וואָס זאָגט בגלוי ובכל התוקף אַז ער וועט ניט מקיים זיין פס״ד ב״ד וואָס הייסט עם בריינגען אַ קרבן — איז דער ב״ד עם כופה ביז אַז אומר רוצה אני און דאַמאָלס זאָגט תורת אמת אַז דאָס איז זיין אמת׳ער לרצונו[34].

און יעדערער בזמננו וואָס מצוה לגלות זאת החכמה קען און איז מצווה דאָס אַרויסבאַרענגען בגילוי, דורך דעם וואָס מ׳איז מגלה ביי זיך „סתים דנשמתא״, וואָס דאָס ווערט דורך דעם לימוד פון „סתים דאורייתא״ אין אַן אופן אַז דער „סתים״ זאָל ווערן „גליא״ — אַז

שם פי״ז ואילך. — ענין הקניגי בכלל — נתבאר בשני המאורות (לבוב, תרמ״ב) י, א (מאמרי אדה״ז על מארז״ל ע׳ קמא). ד״ה ויתן לך וביאורו — מאמרי אדה״ז — תקס״ב ובתו״ח תולדות שם. ד״ה ומשה נגש — מאמרי אדה״ז — פרשיות ח״א ובאוה״ת יתרו פ״ה). וראה ד״ה זאת התורה תרע״ט.

29) ראה זח״ג עג, א.

30) רע״מ נשא (קכד, ב) הובא ונת׳ באגה״ק סכ״ו. וראה תו״ח שם (פכ״ב־ג) איך שביטול תערובת הרע דחטא עה״ד (עטיו של נחש) הוא ע״י עץ החיים דתורה. וראה בארוכה קונטרס עה״ח פ״ג ואילך. ועוד.

31) אגה״ק שם (קמב, ב).

32) לשון התניא דלקמן בפנים.

33) תניא פמ״ד (סג, א).

34) רמב״ם הל׳ גירושין ספ״ב.

יתפרנסון מיני'[35] מען פאַרשטייט עס אין חב"ד שבנפש, ביז עס נעמט דורך דעם מענטשן אינגאַנצן.

און בשעת די „מיינות" הנשמה נעמען דורך אויך דעם „חוצה" שבאדם, וועלט ער אין אַ מצב אַז ער איז ניט שייך צו אַ חטא.

ו. די הוראה בפועל מכל הנ"ל:

עס דאַרף זיין — „יפוצו מעיינותיך חוצה": מען דאַרף מפיץ זיין די מעיינות פון פנימיות התורה, אַז זיי זאָלן אַרויס־קומען בגילוי ביז אין חוצה, צו יעדער איד. און ביז צום חוצה פון אַ איד־ן התחתון ביותר (ברוחניות). וואָרום יעדער איד, מצד פנימיות נשמתו, איז פאַרבונדן מיט פנימיות (מעיינות) התורה.

און דורך דעם גופא וואָס מען לערנט מיט אים פנימיות התורה — אע"פ אַז כדי לערנען מיט אים דאַרף מען דאָס איבערזעצן אויף אַן אַנדער שפראַך און געבן אים צו פאַרשטיין אין אַ סגנון וואָס ער קען פאַרשטיין במצבו בהווה — איז דאָס מעורר זיין פנימיות הנשמה און הויבט אים אויף ממעמדו ומצבו.

און דורך דער הנהגה איז מען מבטל דעם „חטאינו" (כולל — חטא עץ הדעת) — וואָס דאָס איז די איינציקע סיבה אויף דעם גלות, מפני „חטאינו גלינו", און עס ווערט בדרך ממילא בטל דער מסובב („גלינו"), און עס קומט די גאולה האמיתית והשלימה דורך משיח צדקנו, ובמהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ מטות תשמ"א)

---

35) תקו"ז (ת"ז בסופו). וכפי' המק"מ (הקדמה לזהר): יתפרנסון . . כשיפורש להם אמיתות מאמריו כו'. ובכסא מלך (לתקו"ז שם): בדרא בתראה דוקא קרוב לימות המשיח כו' (אף אשר) זה כמה מאות שנים שנתגלה כו' (כי הלימוד צ"ל דוקא באופן של) יתפרנסון כו' יפורשו מאמריו העמוקים בהקדמות שגילה האר"י זלה"ה כו' שיבינו כו' כי הלומד גירסא בעלמא הגם שיש לו שכר טוב כו' עכ"ז הסגולה דבגינ' וקראתם דרור היא כשיתפרנסון וילמדו פירושי המאמרים כו'. — ראה גם כן הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות.